

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Francisci De Oviedo Madritani, Societatis Iesv,
Theologiæ Professoris, Cursus Philosophicus**

**Oviedo, Francisco de
Lvgdvni, M.DC.LI.**

III. De causa exemplari.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95503](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95503)

PUNCTUM III.

De causa exemplari.

obiectum: ergo id quod mouet voluntatem, non est cognitio obiecti, sed ipsum obiectum cognitum: ergo id, quod habet virtutem mouendi voluntatem, est bonitas obiecti, & non cognitio: ergo non hæc, sed illa habet virtutem causandi in genere causæ formalis: quæ non distinguitur à virtute mouendi voluntatem ad amorem obiecti, quod intendendo acquirere. Me non intendere cognitionem obiecti cogniti, sed ipsum obiectum cognitum bonum, patet in agro, qui morbo oppressus, nusquam ambit cognitionem sanitatis, quam iam habet, neque ex illius desiderio pharmacum selle plenum exhaustis, sed ex intentione sanitatis, quam audissimè exoptat, illius cognitione contempta.

3 Ceterum, cognitionem ipsam reflexè cognitam per aliam cognitionem posse habere rationem formalem finis intenti, & tanquam finem hanc de facto sæpè obtineri, nemo dubitat. Quia ipsa cognitio in se bonitatem habet, ratione cuius potest intendi à voluntate, si ex vi alius cognitionis representetur. In quo casu cognitio reflexa, quæ est propositio alius directæ cognitionis, se habebit vt conditio, & cognitio directæ erit ratio formaliter amata, quæ virtutem habebit mouendi voluntatem ad sui amorè, & ad executionem mediourum conducentium ad illam cognitionem obtinendam. Exempli gratia: cognosco in via visionem beatam mihi bonam esse, & eam mihi concupisco, & ex illius amore piè religioseque viuo ad illam obtinendam. Visio beata tunc se habet respectu huius intentionis, & amoris illam obtinendi, vt causa finalis, & vt formalis virtus causandi in genere causæ finalis: & cognitio reflexa se habet, vt conditio, respectu huius intentionis, sicuti eadem visio se habet respectu amoris, quo Beatus Deum amat cognitum per ipsam visionem beatificam.

4 Ex hoc infero, propositionem hanc: *obiectum bonum, vt cognitum est causa finalis*, non sine distinctione concedendam esse. Illud enim *vt*, duplicem sensum habet: aliquando reduplicat rationem formalem, & virtutem formaliter causatiuam, vt cum dicimus *homo*, vt intellectus demonstratiue efficit, in quo sensu propositio prædicta falsa est: aliquando eadem particula tantum reduplicat conditionem super virtutem causatiuam, vt cum dicimus *ignis*, vt applicatus calefacit, & in hoc sensu propositio prædicta absque formidine concedenda est. Neque refert, quod dicatur intellectus mouere, aut impellere voluntatem, quia loquutio hæc non significat intellectum propriè causam impellentem, mouentem, aut causantem finaliter actum voluntatis, sed esse causam applicantem virtutem, à qua tanquam à causa finali, procedit amor: sicuti dicitur homo domum comburere ex eo tantum, quod applicet ignem domum comburentem.

5 Obiicit. Cognitionis finis se habet veluti existentia bonitatis finis, seu causæ finalis, sed existentia causæ, & virtutis causatiuæ se tenent ex parte virtutis formalis, & non solum se habet vt conditio, vt patet in existentia ignis, quæ non est conditio, sed virtus formalis, à qua procedit calefactio: ergo cognitio finalis causæ se habet, tanquam virtus formalis respectu causalitatis producentis à fine, & non solum vt conditio. Respondent ferè omnes, cognitionem non esse existentiam virtutis causatiuæ in genere causæ finalis: sed tantum conditionem, quæ solutio non omnino difficultate caret: quia finis, vt causer debet habere existentiam, non physicam, sed obiectiuam. Existentiæ autem obiectiuæ est cognitio, per quam formaliter bonitas est obiectiuè in intellectu. Aliter ego respondeo, admittendo maiorem propositionem, videlicet cognitionem se habere instar existentie respectu causæ finalis: ex vi cuius existentia finis existit eo modo, quo debet existere ad causandum, & hac maiori omiſſa, distinguo minorem: existentia causæ se tenet ex parte virtutis causatiuæ quando existentia identificatur cum virtute, concedo: quando existentia realiter distinguitur ab illa, nego. Ideo enim dico ego existentiam ignis esse rationem formaliter productiuam caloris: quia non distinguo realiter existentiam ignis ab ipso igne, quam si distinguerem, dicerem esse tantum conditionem. Deinde nego consequentiam, quia cognitio bonitatis, seu causæ finalis, etiam si illius existentia intentionalis sit, non identificatur cum ipsa bonitate: cognitio enim, quæ bonitatem finis attingit, non suprà se ipsam reflectit: sed in aliud obiectum à se saltem negatiue distinctum fertur.

1 Exemplaris causa finali affinis est valdè, vtrique enim intentionaliter, & media sui cognitione insluit in effectum. Disputat de exemplari satis eruditè noster Soar in Metaph. disput. 25. sect. 1. ex illo breuiter selectiora dabo, & omnia, quæ spectant ad huius causæ perfectam notitiam, attingam: quæ non longiorem disputationem exposcunt.

2 Arist. 7. Metaph. cap. 2. text. 32. causam exemplarem his verbis definit, *illud, in quod respiciens agens operatur*. Ex qua definitione constat non posse dari exemplar, nisi respectu effectus prouenientis à cognoscente, quia tantum cognoscentes potest respicere aliud, quod imitetur. Neque huius causæ effectus dicitur illud, quod non prouenit à cognoscente, & intendente tale exemplar imitari, quia si agenti insit exemplaris cognitio, & casu ab illo fiat effectus, quin per cognitionem exemplaris dirigatur actio, causa exemplari carebit: quia cognitio operationem non dirigens, respectu illius se habet, ac si non esset.

3 Duplex exemplar distinguunt Doctores: vnum internum, & externum aliud: externum exemplar vocant quod ante oculos externè sibi proponit artifex, vt instar illius effectum efformet, verbi gratia, pictor imaginem Regis sibi ante oculos statuit, vt ex illius descriptione Regem depingat: & imaginem aliam similem illi, quam sibi coram oculis obiecit, efficiat. Exemplar internum dicunt auctores, esse similitudinem quandam, quam sibi artifex fingit in intellectu postquam imaginem ad extra positam videt, ad cuius imitationem effectus dirigitur, quæ similitudo, seu idolum manet in mente, postquam exemplar externum ablatum est. Diuisionem hanc apud omnes inuenio, in qua ego maiorem explicationem desidero. Quod enim exemplar illud internum, seu idolum, quod artifex intendit imitari: an cognitio? an obiectum? non cognitio tantum, quia omnes exemplar internum diuidunt in obiectiuum, & formale. Si obiectum, hoc videtur esse obiectum externum, dices esse obiectum externum, non vt externè existens: sed vt existens in intellectu, quod constat, ex eo, quod remaneat in intellectu, etiam si externè auferatur, vel corrumpatur. Esto obiectum externum, vt existens in intellectu: si illud *vt* reduplicet existentiam in intellectu, dicitur cognitionem, & conceptum formalem, ex vi cuius existit obiectum in intellectu: si reduplicet rationes formales tenentes se ex parte intellectus, & terminantes cognitionem; hæc sunt ipsissimum obiectum externum, quod per se ipsum formaliter cognitiue terminat. Neque refert manere in cognitione, seu illam terminare, etiam si non existat, quia vt aliquod obiectum externum quodcumque illud sit terminet cognitionem, non requiritur illud physicè existere. Existentia enim, quæ modò non est, modò potest cognitionem terminare, & ita obiectum externum dum non existit, existitio potest terminare cognitionem, & esse exemplar, neque aliud ego cognosco exemplar internum à cognitione distinctum. Quapropter diuisionem illam exemplaris obiectiuum in internum, & externum explicio de eodem exemplari externo non extrinsecè denominato cognitione, sine qua influere nequit, quod externum dicitur eidem obiecto externo cognitione denominato, ratione cuius internum dicitur, non quia secundum se internum sit, sed quia per cognitionem denominatur existens in intellectu, cuius hæc in intellectu illi extrinseca existentia est cognitio intellectui intrinseca, ratione cuius obiectum per denominationem illi extrinsecam dicitur intellectui intrinsecum, seu exemplar internum intellectus. Hac ratione obiectum externum dicitur non esse intellectus exemplar, quia neque sufficit existentia intrinseca obiecti in se, sine existentia in intellectu, neque hac posita illum physicè dari necessum est, sed tota exemplaris ratio exemplari externo, seu exemplari quatenus cognito, seu in intellectu existenti tribuitur. Ceterum cum respiciens exemplar externum ex vi illius intendit effectum illi similem producere, non solum concipit imaginem illam, quam videt: sed etiam sibi similem per intellectum proponit, quam ductus cognitione externæ, quam videt, illiusque speciebus adiutus sibi conspigit, & ideo semel, & iterum inspicit externum exemplar sibi propositum, vt aliud instat

instat illius omnino simile concipiat, quod intendit facere. Quia cum pictor intuens imaginem Caesaris, iterum Caesarem pingit, non intendit facere imaginem, quam videt; illa enim iam supponitur facta, & ab illo fieri nequit; sed aliam: ergo aliam concipit, quam facere intendit, non enim intendit facere id, quod non concepit. Itaque artifex videns exemplar externum, seu imaginem, quam habet pre oculis, concipit imaginem externam propositam iam factam; & simul aliam faciendam, hanc faciendam est, quam tantum intendit facere, & imitari, quia vult suam operationem conformari cum hac operatione, quam instat illius ipse sibi proposuit: externam illam non facere propter rationem iam dictam; sed imitari intendit. Quia cum intendat facere, quam ipse sibi proposuit; & hanc sit similis imagini externae propositae; & instat illius concepta: eo ipso, quod hanc intendat facere, intendit facere imaginem similem illi, quam sibi proposuit: quod est intendere illam imitari. Hanc in creaturis: Deus vero nullum externum exemplar respicit distinctum ab illo, quod intendit facere, quia, cum Deus ad concipiendam perfectam creaturam, quam intendit producere, non mendicat species ab alia creatura simili praecognita, instat cuius illam sibi proponat: sed immediate cognoscat creaturas in se ipsis, vel in sua essentia, tanquam in obiecto formali cognitionis terminatae ad creaturas; ad faciendam hanc creaturam, neque mediate, neque immediate ducitur cognitione alius creaturae, neque alicuius exemplaris creati distincti ab illo, quod intendit facere.

4. Difficultas est: an ratio exemplaris consistat in conceptu obiectiuo, an in formali? P. Vasquez 1. part. disp. 71. c. 2. censet in creaturis exemplar esse conceptum obiectiuum. Consentit Fonseca 1. Metaph. c. 7. quaest. 1. sect. 5. Conimbr. lib. 2. Physic. c. 7. quaest. 3. art. 2. Oppositum tenet P. Suarez, qui exemplar in conceptu formali constituit, loco cit. n. r. Suarium sequitur Rubius tom. 6. q. 2. leue inter utroque dissidium, & forsitan tantum de modo loquendi: rem breuiter compono.

5. Dico primo: ipsa formalis cognitio est, quae immediate dirigit operationem, & potentiam executricem gubernat, & media illa influit exemplar, si hoc in conceptu obiectiuo consistat. Conclusionem hanc nemo, qui rem attentè inspiciat, negabit: quia id tantum potest immediate dirigere subiectum, quod illi formaliter, & intrinsece inheret, sed hoc tantum est cognitio & non obiectum: ergo cognitio est, quae immediate gubernat potentiam executricem ad opus efficiendum, & a qua est regula ab intellectu praecipita, ut iuxta illam fiat effectus.

6. Dico secundò: id, quod agens intendit imitari, est conceptus obiectiuus. Probatur conclusio: opus efficiendum, ut sit iuxta id, quod ex vi exemplaris intenditur, non debet esse simile cognitioni, neque artifex intendit imaginem depingere similem cognitioni, sed obiecto cognito: ergo id, quod intendit imitari est obiectum cognitum, & non cognitio. Quod experientia ipsa compertum est: quia cum pictura similis est obiecto apprehenso, seu prototypo, dicimus factam esse iuxta ideam artificis, & conformem causae exemplari, & hoc tantum examinamus: non verò, an sit similis cognitioni, ex vi cuius imago faciendae, vel iam factae externae propositae erat intellectui: vix enim aliqua similitudo, & certè nulla reperiri potest inter cognitionem, & opus ex vi illius productum. Confirmatur: artifex, cum exemplari ductus externum efficit opus, ut plurimum suam cognitionem non cognoscat: ergo non intendit imitari cognitionem: sed obiectum cognitum, quia non potest intendere imitari id, quod nunquam nouit.

7. Dico tertio: Cognitio, seu conceptus formalis potest aliquo modo dici exemplar, quatenus artifex illam imitatur, non secundum entitatem, sed secundum representationem: ex eo enim, quod artifex sua operatione attingat id obiectum, quod intelligit intellectus sua cognitione, & operatio artificis, quem intentionaliter attingit cognitio, quod est conformari operationem cum cognitione. Sicuti dicimus operationem externam esse conformem legi, non quia sit legi similis, neque quia sit executio ipsius formalis legis: sed quia executio exercita est obiectum, quod respicit legem, realisque positio obiecti, quod lex poni praecipit. Secundum hunc sensum rectè dici potest cognitionem, seu formale obiectum esse

exemplar, quod artifex imitatur modo explicato, ratione cuius cognitio ab aliquibus dicitur exemplar quo, & obiectum exemplar quod. Qui loquendi modus nihil aliud significat, quam obiectum esse à parte rei eo modo, quo illud repraesentat cognitio: quod nullus negat. Neque existimo in alio sensu ab aliquo conceptum formalem exemplar dici posse. Quapropter re attentè inspecta tantum in hac quaestione vocum potest esse contentio: omnes enim rem eandem significant, siue dicant exemplar consistere in conceptu obiectiuo, siue in conceptu formali, quia omnes debent fateri non alio modo conformari operationem cum formali conceptu, nisi quia est exercitium illius, quod cognitio praescribit; quod negare poterit nemo. Neque dammandus est loquendi modus illorum, qui dicunt conceptum formalem esse exemplar, quod operatio externa imitatur: sunt enim alij plures similes in scholis. In eodem enim sensu dicimus opus lege praescriptum esse legi conforme, & conceptum definitionis, & definiti conuerti: quibus dicendi modis non intendimus significare, legem secundum se esse conformem operi, quod praescribit, sed opus praescriptum à me exercitum, v. g. auditionem Missae, conformem esse obiecto legis praecipientis Missam audiendam: & obiectum definitionis, & definiti esse idem in quo conuerti dicuntur conceptus formalis definitionis, & conceptus formalis definiti inter se valde differentes.

Dico quartò: Tunc perfectè operatur artifex, & perfectè influit exemplar eo modo, quo potest, cum idem omnino obiectum, quod mente percipit opere exercet. Probatur conclusio: tunc operatur perfectè artifex iuxta exemplar, quando operatur iuxta intentionem, quam conceptus formalis exemplaris gubernat, quod enim extra illius intentionem sit, non prouenit ab exemplari: ergo tunc operatur artifex perfectè iuxta exemplar, quando exercet id opus, quod intendit: ergo quando exercet idem opus, quod concepit per formalem conceptum exemplaris, qui intentioni obiectum ministrat, in quo ipsa fertur. Confirmatur: id procedit proprie ab exemplari, quod praescribit conceptus: ergo id, quod non praescribit, non procedit ab exemplari: ergo tantum potest dari exemplar respectu operis praecogniti: ergo propriissime operatur artifex exemplari ductus, quando exercet idem opus, quod praecognouit. Quod si non idem, sed aliud simile conficiat opus, simile factum extra intentionem agentis, quasi monstrum procedet ex illo conceptu, in quo consistit exemplar: erit enim praxis quaedam monstruosa respectu illius, ut de cognitione Practica dicebam in Logica, Controuers. 1. Punct. 1. Tradidi hanc conclusionem contra P. Vasquez asserentem non posse exemplar consistere in conceptu eiusdem obiecti apprehensi. Cuius fundamentum erat non posse obiectum apprehensum esse exemplar sui ipsius, quia nihil in se ipsum influere potest. Sed non placet conclusio, propter rationem iam factam, neque argumentum premit. Quia exemplar est causa quaedam intentionalis, & propria sicuti finis: & ita secundum esse apprehensum potest proprio illius influxu, qui improprius influxus est, in se ipsum ut existens influere: sicuti finis, ut intentus influit media intentione in ipsum, ut exercitum.

Dico quintò: In Deo exemplar est obiectiuus conceptus in se idem omnino cum re facta, & formalis cognitio Dei modo supra explicato. Conceptum formalem Dei esse exemplar defendit Vasquez, quod tantum in sensu à nobis explicato verum esse potest. De conceptu obiectiuo conclusionem traditam tenet Scotus 1. dist. 35. q. 1. & alij apud Suarium, & Rubium supra n. 67. utraque pars probatur facile: operatio Dei conformatur cum re, & modo, quem illius cognitio praescribit: ergo operatio Dei eodem modo diuinam cognitionem imitatur, quo artificis creati operatio potest cognitionem artificis imitari. Iam de conceptu obiectiuo id ostendo; si ex aliquo capite conceptus obiectiuus Dei non esset exemplar suae operationis; esset quia idem non potest esse sui ipsius exemplar, quam rationem reddit Vasq. etiam nos impugnauimus, vel quia Dei operatio dependeret à conceptu obiectiuo, seu ab eadè, ut prius cognita, quae ratio nullius est momenti, certum enim est Dei operationem dependere à cognitione, quae deus illam cognoscat, ut possibilem; & hanc cognitionem supponere suum obiectum, scilicet ipsam possibilitatem rei faciendae: quo deficiente obiecto, neque esset scientia, neque fieri posset. Et ita operatio Dei semper supponit possibilitatem ipsius, non physicè, sed obiectiuè, ut dicebam Controuers.

Controu. 7. Punct. 2. in quo nullum est inconueniens, quia hæc dependentia non est propriè dependentia; neque quæcumque sit, est dependentia entitatis intrinsecæ Dei, sed totum operationis creatæ adæquatè distinctæ à Deo.

10 Dubitari solet: an exemplar sit propriè causa; & ad quod genus causæ illius causalitas siue propria, siue impropria reducenda sit? Ad primam partem negatiuè respondi: ad secundam aliqui apud Patrem Suarium n. 7. putant ad genus causæ formalis pertinere. Melius P. Suarez cum aliis plurimis tenet pertinere ad genus causæ efficientis, quia insluit dirigendo mediâ cognitione, qua actio existit moraliter, tanquam à præscribente ipsius executionem.

11 Circa illius causalitatem breuiter dicendum est, non consistere in cognitione ipsâ secundum se, quia hæc sine effectu dari potest, neque in actione physica præcise sumpta, quia indifferens est, ut ab exemplari procedat, & non procedat, neque importare actionem aliquam intermediam, seu distinctam propter rationem immediatè dictam; sed dicere ipsam actionem quatenus directam ex hac cognitione, & factam ex intentione ipsam exequendi illo modo, quo eam cognitio præscribit. Quod importat actionem esse imperatam ab intentione, quam regit illa cognitio, quod dicit coexistentiam actionis cum intentione potente imperare potentia exequutrici opus exequendum.

LIBER TERTIVS PHYSICORVM.

DEFINIVIT Aristoteles lib. 2. naturam: *Principium, & causa motus*, & continuè in eodem lib. huius naturæ causas indagauit. Procedit in hoc tertio libro ad examinandum illud, cuius natura est causa, motum, videlicet, de quo hîc disputat; & quia motus iuxta Aristotelis mentem partibus infinitis constat, agit in hoc lib. de infinito.

CONTROVERSIA XII.

De Actione, Passione & Motu.

MOTVS, vt probabo, ab actione, & passione non distinguitur: neque Aristoteles actionem aliquam agnouit, quæ passio non esset; & ideo indifferenter his semper virtut nominibus actio, & motus. Hac ratione placuit in hoc lib. simul agere de natura actionis, passionis, & motus; in quibus nulla intercedit realis distinctio. Cæterum actio est duplex: vna eductiua; alia creatiua; hæc à motu semper distinguitur, cuius notitia Aristotelem subterfugit, de qua agam Controu. sequenti; vbi illa, quæ specialia sunt actioni creatiue, disquiram. Modò ago de actione, quam nouit Aristoteles, in qua multa sunt communia creatiue actioni, quæ in præfati explicabo.

PVNCTVM PRIMVM.

Quid sit actio, & passio, illarumque distinctio ab agente, passio, & termino?

1 **A**ristoteles lib. 3. text. 22. definit actionem: *Actus huius in hoc*, hoc est actus actiui in passum. Particula *actus*, importat rationem genericam. Per particulam *actiui* differt definitum ab aliis formis, quæ actiones non sunt; sed adhuc conuenit cum creatione, à qua differet per illam particulam *in hoc*. Passionem definit: *Actus huius ab hoc*, hoc est passio ab agente, dicitur actus passio, quia est, per quod illius exercetur virtus, & per quod ad actum reducitur illius passiuæ virtus, dicitur, *ab hoc*, quia omnis receptio semper est ab aliquo principio, sicuti omnis actiua formæ inductio semper est in aliquod subiectum. Definiri etiam solet actio, *actus actiui, quia tale est*, & passio: *actus passiuus, quia tale est*, nomen actus loco generis ponitur in definitione, reliqua propriam differentiam actionis, & pas-

sionis important, id enim, per quod actiuum suam virtutem exercet, dicitur actus actiui, quia actiuum est, id est, id quod actuat, seu ad actum secundum reducit suam actiuam virtutem, & ita rectè definitur actio, cuius formale est reducere ad actum secundum, actum primum potentia operatiue per actum actiui vt actiuum est, & similiter passio, cuius formale constitutum est reducere ad actum secundum virtutem passiuam per actum illius, cuius est constituere in actuali exercitio potentiam, quam in actu primo supponit. Cæterum prædicta definitio non tantum comprehendit actionem eductiuam, sed etiam creatiuam, utrique enim commune est esse actum actiui quatenus actiuum est, quapropter prior definitio adducenda est ad explicandam naturam actionis eductiue, vt distinctæ ab actione creatiua.

2 Ex hoc infero actionem, & passionem ex suo conceptu dicere distinctionem à principio effectiui, & passiuo, quia utraque dicit dimanare ab vno & esse in alio, sed nihil potest realiter à se ipso dimanare, neque esse in seipso: ergo non potest actio, & passio esse idem cum illo à quo dimanat, & cum illo in quo recipiatur: ergo non potest non distingui à subiecto, & passio. Neque potest dici posse per intellectum concipi emanationem eiusdem à se ipso, & in se ipsum, hæc enim emanatio sic concepta purum erit figmentum, quia realiter & à parte rei repugnat, & tantum habet esse obiectiue in intellectu: formaliter vero actionis, seu id, per quod actio, seu passio formaliter constituitur, debet esse quid reale, & non fictum, quia nulla entitas realis potest habere constitutum purè fictum, sed illud reale debet habere, ac proinde hæc emanatio per intellectum concepta sine distinctione eiusdem à principio actiuo, & passiuo nullatenus posset pertinere ad constitutum formale actionis, aut passionis, neque ad rem est.

3 Specialius probò distinctionem actionis à principio: In primis probò distingui à principio increato, & postea ad creatum procedam. Omnipotentia, & omnia prædicta Dei, & quidquid est Deo intrinsecum, est ab æterno; sed nulla actio, ex vi cuius effectus producitur, fuit ab æterno: ergo omnis actio distinguitur ab omni intrinsecò Dei. Maiorem sancit fides; consequentiam illationis vis: minorem probò: omnes effectus ad extra producti sunt in tempore: ergo nulla actio fuit ab æterno: antecedens est fide firmum, consequentiam ostendo: implicat esse